

2. Gulich O., Miroshnychenko A. The Problem of Motherhood in the Works of Modern Women Writers. *Аргументи сучасної філології: свобода та безпека* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 6–7 квіт. 2023 р.). Харків : [б. в.], 2023. С. 52–56.

3. Radchuk O. The Feminist Nature of the Works of M. Atwood (Based on the Novel “The Handmaid’s Tale”). *Матеріали II Міжнародній науковій конференції «Аргументи сучасної філології. Образ Жінки: “жіноче”, “феміністське”, “фемінне”»*. (Харків, 7–8 квіт. 2022 р.). Харків, 2022. С. 242–247.

4. Showalter E. «A hyena in petticoats»: Feminist writers who fought against the masculine assumptions of their times. *TLS. Times Literary Supplement*. 2023. № 6271. P. 3–5.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-7>

THE PHENOMENON OF SOLITUDE IN O. ZHOVNA’S WORKS

ФЕНОМЕН САМОТНОСТІ У ТВОРЧОСТІ О. ЖОВНИ

Derhachova O. V.

Postgraduate Student

*Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State University
Kropyvntskyi, Ukraine*

Дергачова О. В.

аспірантка

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира
Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Увага до психологічного стану самотності в філософії, мистецтві загалом та літературі зокрема була помітною в усі періоди. Учені різних галузей науки вбачають у феномені самотності як позитивний, так і негативний сенс.

Ще античні філософи визначали цінність самотності в тому, що саме вона є найбільш рефлексивним та істинним способом пізнання навколишнього світу та самого себе. Класичний психоаналітичний напрям, заснований на ідеях З. Фрейда, визначає самотність як тотально негативний феномен, що може призвести до низки психічних і поведінкових девіацій [10]. О. Чаплінська, розглядаючи самотність в контексті постмодерну, наголошує на зв’язку понять самотності та приреченості: «Суперечливий характер людського буття, який констатує екзистенційну загубленість, ілюструє безрезультатні спроби визначити себе, що підсилюється відчуттям приреченості бути самотнім» [8, с. 155].

Психопоетика дозволяє розглядати мотив самотності в літературі як внутрішній, психологічний феномен, що формує творчий процес та художнє втілення авторських ідей та переживань, адже саме через цей мотив, втілений у творах, письменник ідентифікує себе «у формі несвідомого ототожнення особистості з іншими об'єктами, зважаючи на певну спільну властивість» [7, с. 105].

Окремої уваги заслуговує поширений у творах О. Жовни мотив самотності як невід'ємний елемент сюжету, панівна категорія для відтворення теми та ідеї, який конкретизується через «творчий концепт, мистецьку інтенцію, авторський задум» [1, с. 174], характеристику персонажів у творах, слугує в них засобом психологізації оповіді.

Самотність О. Жовни – це стан внутрішньої самоорганізації митця і, власне, всіх героїв його творів. Персонажі О. Жовни свідомо обирають самотність, відтинають себе від світу, не сприймають його та не комунікують з ним, оскільки перебувають у своєму мікросвіті, в якому життя проходить в іншому темпі, події підкорюються правилам, які не діють у світі зовнішньому.

Місцем, в якому самотній кожен його житель, є Лебединська обитель із повісті «Партитура на могильному камені». У лікарні для психічно хворих на території колишнього монастиря, де в келіях, які залишилися від монахів, проживають люди, яких світ відділив від себе, у кожного героя – своя історія самотності. Так, Арсеній, самітник, живе в божевільні вже дуже довго, він, здається, звикся з дивовижним місцем, де кожен – наодинці з собою, він все про всіх знає, але ні з ким не зближується, і самотність та позиція споглядача – це той стан, в якому він відчуває себе гармонійно. Композитор Лейбович самотній в своїй геніальності, він по-іншому відчуває світ – і справа не лише в чудернацькій мелодії, створеній містичним монахом, – Лейбович розуміє сутність речей, він має мудрість, невідчуждну іншим: «Тільки тут, у цих стінах, я пізнав велику істину життя, взагалі істину, адже життя і смерть, існування душі в її різних виявах, повторях і народженнях, але ні в якому разі не крахові. Ви, як і всі ми, будете існувати вічно, повірте мені. І ми обов'язково зустрінемося ще з вами. Можливо, не тут, на Землі, а десь у безкінечних просторах Всесвіту. Ми ще побачимо світанок» [3, с. 171]. Раков теж самотній, змушений працювати з душевно хворими, одружений на жінці, яка його не кохає, озлоблений, нещасний. Те, що обитель його прийняла, і він став, як усі, – божевільний серед божевільних, – передбачувано: «З вікна на мене дивилися темні глибокі очі. Вони дивилися так, як у ті минулі часи, але тепер в них вже не було того вовчого погляду, таємної злоби чи нерозпізаного смутку. Вони дивились безглуздо, байдуже, здається, як сліпі, нічого не тямлячи» [3, с. 173].

Тож, як стверджує О. Шевченко, «самотність не тотожна ізоляції або усамітненню. Це розлад у відносинах зі світом або самим собою» [9]. У героїв О. Жовни самотність – це стан, коли інший світ не тільки протиставлений герою, вони протистоять один одному, герой стає ворожим до світу, який його не приймає. Герой повісті «Second Hand», залишившись наодинці з будинком, який «перетворює героя на маріонетку» [5, с. 150], будинком, сповненим спогадами, здатним міняти людину, пробуджувати жорстоке, тваринне, підкорюється його волі, і щоденник спогадів героя стає більше нагадує сповідь маньяка.

Іван, герой «Провінційної історії», відгороджується від світу траншеями, буде свій мікросвіт, жорстокий, химерний, потворний, сповнений металобрухтом, – а далі, не витримавши, вішається. Його мати, стара і самотня, спочатку радіє з того, що син нарешті повернувся додому, а потім виявляється, що все, що вона нарихтувала на випадок смерті собі, призначено для нього.

До мотиву самотності тут додається мотив старості та приреченості – їх можна прослідкувати і в інших творах О. Жовни. І. Котик зауважує: «в «Історії одного похорону» самотню стареньку, що померла, нема кому поховати. Труна із нею ночує біля недокопаної ями, пильнує її (якщо так можна сказати) лише якийсь пес, а наступного дня сусідка небіжчиці зі своїм чоловіком таки докопують яму й опускають труну» [6, с. 285].

В оповіданні «Судний день» головний герой помирає в пустому, холодному домі лісника, який він ділить із голодними пацюками. В останні миті свого життя він хворий, самотній та нещасний: «Можливо, тепер Іванові стали б у пригоді знайомі чи друзі, але в нього нікого не було» [4, с. 126]. Іван уявляє матір, сповідується її світлому образу в гріхах, які скоїв за життя, зізнається, як він вірив у те, що Бог на боці сильних, а отже, їм можна вбивати, калічити, бути жорстокими. І от настав той момент, коли сам Іван був слабшим за пацюка, а отже, ще за життя став здобиччю дрібної тварини. Самотність Івана тлумачиться О. Жовною як кара і водночас – можливість спокути.

Так само самотня і майорша із однойменного оповідання О. Жовни – ще гарна і жадана жінка, «в яку були закохані військові і цивільні, комуністи й безпартійні і навіть євреї» [2, с. 78], чоловіка якої вбили в Афгані, а вона співається, віддається першому зустрічному з ресторану. Самотній і Пашка, якому, щойно звільненому з в'язниці, більше немає куди подітися, крім ресторану, – місія, до якого приходять нещасні, самотні люди. Самотня й Сонька – офіціантка з того ж-таки ресторану, негарна, вона не витримує конкуренції з Майоршею. Прагнути хоча б створити ілюзію того,

що вона, Сонька, – кохана, гарна і бажана, вона веде Пашку додому, а той бере з собою Майоршу.

І. Котик наголошує: «О. Жовна зазвичай уникає писати про сімейне життя. Трохи світла на цю сферу пролито в оповіданні «Повернення» й у повісті «Дорога», але й там сім'я виступає досить відносним соціальним інститутом. Сімейне життя, як можна висувати з творчості прозаїка, не становить для нього жодного художнього інтересу. Весь художній інтерес автора спрямований на життя поза сім'єю, особливо ж на той час, коли сім'я – чи з волі її членів, чи з волі долі – руйнується» [6, с. 286]. Від головного героя «Second Hand» іде дружина. Нещасною в шлюбі, попри всі намагання, бути щасливою, є героїня повісті «Її тіло пахло зимовими яблуками». Головний герой оповідання «Дорога» вже взяв за звичку тікати від сімейної рутини, від щоденних проблем, сівши за кермо. Білаш, головний герой оповідання «Стрекоза», закохується у школярку Віку, бо вона – інша, в ній – життя, і з нею Білаш не самотній.

Фактично, у всьому мегатексті О. Жовни спостерігаємо нескінченну самотність, де центральними елементами стають локуси, що символізують відокремлення від зовнішнього світу – покинутий дім, цвинтар, лікарня, божевільня, церква. У цих місцях особливо відчувається плинність та тимчасовість, вони підкреслюють ізольованість та віддаленість героїв від реального світу, ще більше поглиблюють враження про внутрішню самотність і відчуженість.

Отже, герої творів О. Жовни свідомо обирають стан самотності, відділяючись від зовнішнього світу. Відділені від світу та непристосовані до загальноприйнятих норм, вони не здатні усвідомити, як можна вирватися з цього стану, та не відчувають себе щасливими. Тож саме самотність стає одним із ключових мотивів творчості О. Жовни та є важливим елементом сюжету і психологічного портрету героїв.

Література:

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підручник. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
2. Жовна О. Майорша. *Її тіло пахло зимовими яблуками*. Львів : ЛА Піраміда, 2008. С. 75–91.
3. Жовна О. Партитура на могильному камені. *Її тіло пахло зимовими яблуками*. Львів : ЛА Піраміда, 2008. С. 149–175.
4. Жовна О. Судний день. *Її тіло пахло зимовими яблуками*. Львів : ЛА Піраміда, 2008. С. 124–131.
5. Колісник С. Фільмографія Олександра Жовни. *Педагогічний вісник*. 2010. № 1–2. С. 149–164.
6. Котик І. Терпкі самотності Олександра Жовни. *Сучасність*. 2009. № 3–4. С. 284–288.

7. Михида С. П. Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції особистості письменника : [монографія]. Кіровоград : «ПоліграфТерція», 2012. 352 с.

8. Чаплінська О. Філософсько-літературне осмислення самотності доби постмодернізму. *Вісник Дніпропетровського університету. Філософія*. 2012. Вип. 22(2). С. 154–159.

9. Шевченко О. Соціально-психологічні аспекти самотності. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2019/9-2019/21.pdf> (дата звернення 15.03. 2024).

10. Freud S. The Interpretation of Dreams. In J. Strachey (ed.). The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. Vol. IV (1900): The Interpretation of Dreams (First Part). London : Hogarth Press, 1953, 627 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-8>

MYTHOPOEICS OF WATER IN J. BURG'S CYCLE «OVER THE CEREMOSH»

МІФОПОЕТИКА ВОДИ У ЦИКЛІ Й. БУРГА «НАД ЧЕРЕМОШЕМ»

Ivanyshyn M. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the Foreign Literature
and Polonistics
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
Drohobych, Lviv region, Ukraine*

Іванишин М. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної
літератури та полоністики
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область,
Україна*

Важко уявити собі літературу Буковини чи Покуття з її величною предковичною природою без використання місцевих ландшафтів, прекрасного простору, котрий уже сам по собі є поетичним. Відтак безвідносно до культури чи мови написання відкритий природний простір, топос буковинського лісу чи річки в літературі має традиційно активного використання («До мого брата Олексі Чернявського, що збудував міст на Черемші у Ротоках», «Опришок» та ін. Ю. Федьковича, пейзажні замальовки О. Кобилянської, «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського тощо). Однак у кожного автора своє семантичне